

KORTÁRS PROTESTÁNS HOMILETIKAI ÚTKERESÉS KÉT SZAKTEKINTÉLY ELŐADÁSAI ALAPJÁN¹

KOPPÁNDI BOTOND PÉTER

Protestáns Teológiai Intézet / Protestant Theological Institute

Kolozsvár / Cluj-Napoca (RO)

koppandi@proteo.hu

TITLE: Contemporary Protestant Homiletical Inquiry Based on the Lectures of Two Prominent Scholars

ABSTRACT: The study examines the crisis and renewal efforts of contemporary Protestant homiletics through the Lyman Beecher Lectures of two prominent authorities: German Lutheran theologian Alexander Deeg and American Methodist bishop William Willimon. The research reveals that both speakers diagnose a serious crisis in present-day Protestant preaching, primarily caused by an anthropocentric shift: theology has been replaced by anthropology, God has been marginalized, and “speech about God” has turned into “speech about human experiences.” Deeg supports his claims with empirical data showing the dramatic decline in membership within German churches and the weakening of biblical commitment, while Willimon criticizes the American context for reducing preaching to “moral advice” and “cultural commentary.” Both argue that churches’ pragmatic survival strategies – such as focusing on members and following secular success metrics – only exacerbate the theological crisis. Both homileticians see the solution in a radical theocentric turn. Deeg proposes a movement “toward God,” a dynamic process centered on seeking and applying a “sacred hermeneutics”, while Willimon builds on the principle of “Deus Dixit” (“God has spoken”), emphasizing that God is the primary preacher. They both advocate for restoring the central role of the Bible, reviving prophetic boldness, and promoting preaching that manifests in the congregation’s transformative response – transcending popularity-driven, anthropomorphic approaches.

KEYWORDS: homiletics; preaching; Alexander Deeg; William Willimon; Lyman Beecher lectures; Protestant theology; church crisis.

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a homiletika – azaz a keresztyén prédikáció, másnéven szentbeszéd, igehirdetés vagy egyházi beszéd – elméletét és gyakorlatát vizsgáló tudományág állandó útkeresésben van. Ez nem feltétlenül baj! Ez az

¹ A tanulmány megírásához szükséges kutatómunka támogatásáért köszönetemet fejezem ki a Sárospataki Református Hittudományi Egyetem Ravasz László Kutatástámogatási Programjának!

útkeresés nem azt jelenti, hogy a papok, lelkipásztorok vagy lelkészek nem tudják, hogy miként kell prédikálni, nem azt jelenti, hogy a homiletika legkiválóbb szakemberei nem lennének tisztában a homiletika alakulásával, hanem ez sokkal inkább egy olyan belső igény, ami szerint a hivatását komolyan vevő lelkész, pap vagy prédikátor, illetve a prédikálást tudományosan vizsgáló homiletikus folyamatosan arra törekszik, hogy a Szentírás tanulmányozása révén Isten mindig időszzerű üzenetét megértse, és azt úgy tudja elmondani az őt hallgatóknak, vagy leírni az őt olvasóknak, hogy az releváns legyen az ő életükben, és belőle ihletet nyerjenek.

Az útkeresés, a folyamatos fejlődés jegyében a protestáns egyházak is állandó homiletikai megújulásra törekednek. A lelkészképző egyetemek előadássorozatokat szerveznek, ahol a homiletika kiválóságai bemutathatják kutatási eredményeiket, előadhatják elméleteiket, s azokra reflektál a szintén szakemberekből álló hallgatóság. Ezek a reflexiók, sokszor kritikák jótékony hatással vannak az előadókra, akik aztán tanításaikat legtöbbször könyv formájában tárják a lelkészek és az érdeklődők elé, akik a maguk módján inspirálódnak belőlük, és saját prédikálásukban alkalmazzák. A tudomány és a gyakorlat jótékony kölcsönhatása ez, aminek következtében minden tudományág állandó változásban van. És ez így jó!

2. A LYMAN BEECHER LECTURES MINT A HOMILETIKUSOK LEGFŐBB AGORÁJA

A protestáns világban a leghíresebb homiletikai szakmai előadássorozat kétségtelenül a komoly múlttal rendelkező Lyman Beecher Lectures.² Ez a fórum 1871 óta a protestáns homiletika legkiválóbb szakembereinek ad lehetőséget arra, hogy kifejtsék homiletikai tanításaikat. A Connecticut államban lévő New Haven városának híres egyeteme, a Yale Divinity School dísztermében évente megrendezett előadások névadója Lyman Beecher egykori presbiteriánus (református) lelkész, teológus, a 19. század egyik legjelentősebb igehirdetője volt.³ Az ő tiszteletére létrehozott alapítvány évről évre azokat a homiletikusokat kéri fel előadásokat tartani, akik a kuratórium szerint a legjobbak. Az alapító okirat szerint előadások *„bármely evangéliumi felekezethez tartozó, a keresztény szolgálatban kiemelkedően sikeres lelkész által (tarthatók), (aki) a pasztorális teológia, illetve a keresztény szolgálat bármely*

² A Lyman Beecher Lectures a New Haven, Connecticut államban található Yale Divinity School dísztermében kerül megrendezésre 1871 óta. Az előadásokról a főiskola könyvtárának honlapján lehet tájékozódni. Lásd: <https://web.library.yale.edu/divinity/beecher-lectures> [Megnyitva 2025. október 24-én]

³ Lyman Beecher (1775–1863) presbiteriánus, majd kongregacionalista lelkész, 13 gyermek édesapja, ebből 7 lelkész lett. Leghíresebb: lánya, Harriet Beecher Stove, a *Tamás bátya kunyhója* szerzője.

ágának témájában tarthat előadást”.⁴ 1893-ban ezt némileg kiegészítették azzal, hogy „ha bármikor kíváncsiaknak tartják, lelkész helyett világi személyt nevezzenek ki a Lyman Beecher Alapítvány előadássorozatának a megtartására”.⁵

Az előadássorozat másfél évszázados története alatt elhangzott előadások, illetve az azokból szerkesztett könyvek alapjaiban meghatározták az amerikai, de közvetetten az európai protestáns prédikálás alakulását is, hiszen számtalan kiválóságot kértek fel teológiai felfogásuk bemutatására. Ezek közül érdemes név szerint is megemlíteni párat: John A. Broadus (1889-ban), Harry Emerson Fosdick (1923), Lesslie Newbigin (1966), Fred Craddock (1978); Walter Brueggemann (1989), Barbara Brown Taylor (1997), Thomas G. Long (2006); Eugene Lowry (2009); Charles Campbell (2018); Leonora Tubbs Tisdale (2019); William Willimon (2021) stb.⁶ Kultúrtörténeti érdekesség, hogy az első előadó Henry Ward Beecher volt, aki Lyman Beecher fia volt – őt háromszor, 1871-ben, 1872-ben, és 1873-ben is felkérték előadni, remélhetőleg nemcsak mecénás apjára való tekintettel.

Kiemelendő, hogy néhány éve már nemcsak az egyesült államokbeli homiletikai szakembereket hívnak meg előadni, hanem nemzetközi kitekintéssel európai, illetve más kontinensről származó szaktekintélyeknek is lehetőséget adtak a felszólalásra. Azok számára, akik a protestáns homiletika sarkalatos kérdéseire kíváncsiak, elengedhetetlenül fontos a neves szakemberek előadásainak és tanításainak a megismerése.

Ebben a dolgozatban természetesen nem vállalkozhatunk az elmúlt 154 év előadásainak a bemutatására, de megismerhetjük a kortárs homiletika néhány égetően fontos kérdésfelvetését, úgy, azt amint a jelenkori protestáns homiletika két „nagy nevének” az előadásai tükrözik. Az alábbiakban tehát két szaktekintély – egy amerikai és egy európai szakember – Lyman Beecher-előadásait vizsgáljuk meg, és azok tanításai alapján igyekszünk hiteles képet kapni a protestáns prédikálás jelenkori állapotáról, illetve útkereséséről.

A két tanulmányozott homiletikus Alexander Deeg és William Willimon. Előbbi 1972-ben született, 2001-ben szentelték evangélikus lelkésszé, 2000–2009 között gyakorlati teológiai asszisztensként dolgozott az erlangeni teológiai főiskolán, 2011 óta a Lipcsei Teológiai Főiskola gyakorlati tanszékének tanára. A Németországi Egyesült Evangélikus–Lutheránus Egyház Liturgiai Bizottságának elnöke, számos könyv szerzője, és az egyik legjelentősebb homiletikai világszervezet,

⁴ Vö. The Beecher Lectures. Yale Divinity School – Class of 1962 Reunion Website. Elérhetősége: <https://yds62.wordpress.com/> [Megnyitva 2025. október 24-én]

⁵ Uo.

⁶ A neves előadók névsorát, illetve előadásaiknak videofelvételét vagy könyvtári jelzetét lásd bővebben itt: https://divinity-adhoc.library.yale.edu/Website/ResourcesTools/Beecher_Lectures.pdf [Megnyitva 2025. október 10-én]

a Societas Homiletica elnöke. 2022 óta Wurzenben lelkész.⁷ A Lyman Beecher előadásainak az összefoglaló címe: *Preaching Towards God: A Homiletic for Meta-modern Times*. Magyarra így fordítható: 'Isten felé (fordulva) prédikálni. A meta-modern idők homiletikája.'⁸

A másik szaktekintély William Willimon (1942–). Ő az Egyesült Metodista Egyház nyugalmazott püspöke, a Duke Divinity School egykori dékánja, gyakorlati teológiai tanár, több mint nyolcvan könyv szerzője. 1996-ban a szakma legjobbjainak szavazatai alapján beválasztották az angolszász világ 12 leghatékonyabb prédikátorainak a sorába, ami tulajdonképpen a homiletikai hírességek csarnoka, és rendkívüli megtiszteltetésnek számít.⁹ Lyman Beecher előadásainak összefoglaló címe: „Preachers Dare: Speaking for God.” Magyarra így fordítható: 'A prédikátorok mernek szólni, mert Istenért teszik.'¹⁰

Vizsgáljuk meg, hogy miként látják a kortárs protestáns homiletika jelenlegi helyzetét.

3. KORTÁRS HOMILETIKAI KÖRKÉP: HOMILETIKAI VÁLSÁG VAN!

Mindkét előadó előadásai kezdetén számbaveszi a protestáns prédikálás jelenlegi állapotát. Deeg 2023-as, Willimon 2021-es állapotokról beszél. Mindkettő abból indul ki, hogy a világ, így az egyház is válságban van. Deeg a válság egyik okát abban látja, hogy az egyre szekularizáltabb és polarizáltabb világban az egyháztagok száma Európában és az Egyesült Államokban is csökken, társadalmi relevanciájuk egyre kisebb, s a közösségben gondolkodó egyháznak a digitális világgal egyre nehezebb versenyre kelni. Deeg komoly empirikus kutatási eredményekre hivatkozva, a németországi válságot azzal érzékelteti, hogy 2000 óta hétmillió ember hagyta el az egyházat, a prognózisok szerint 30 éven belül feleződni fog a katolikusok és a protestánsok száma. Ezen kívül lesújtó eredményekről számol be a németek Bibliához való viszonyáról: a német katolikusok 35%-ának, a protestánsok 39%-ának nincs saját Bibliája, a katolikusok 63%-a, a protestánsok 58%-a nem

⁷ Alexander Deegről lásd bővebben itt: <https://dom-zu-wurzen.de/en/the-chapter/prof-dr-alexander-deeg/ésitt:https://www.uni-leipzig.de/personenprofil/mitarbeiter/prof-dr-alexander-deeg> [Mindkettő megnyitva 2025. október 12-én]

⁸ Az előadások elérhetőek a Yale Egyetem könyvtárának Beecher Lectures kollekciójában. Lásd: <https://yaledivinitylibrary.aviaryplatform.com/collections>. Az Alexander Deeg előadásai itt nézhetőek meg: <https://tinyurl.com/46fd9ye4> [Mindkettő megnyitva 2025. október 12-én]

⁹ A „12 Most Effective Preachers in The English-Speaking World” listát a Baylor University által megszervezett, és a homiletikával foglalkozó szakemberek szavazatai alapján állítják össze. Lásd bővebben itt: <https://news.web.baylor.edu/news/story/1996/baylor-names-12-most-effective-preachers> [Megnyitva 2025. október 12-én]

¹⁰ Willimon előadásai megnézhetőek itt: <https://tinyurl.com/zywfeykr> [Megnyitva 2025. október 12-én]

olvassa ma a Bibliát, s csak 1,6%-a olvassa naponta. Elgondolkodtató az is, hogy a felmérések alapján a katolikusok 61%-a, a protestánsok 56%-a gondolja azt, hogy a prédikációknak a jelenleginél függetlenebbeknek kellene lenniük a bibliai textusoktól.

A válság másik oka az, hogy bár Németországban az elmúlt években rengeteg felmérés, kvalitatív és kvantitatív kutatás készült, s a hanyatlást is próbálják megérteni, mégisincs „megoldás”, nincs átütő eredmény. Ahogy mondja: *„minél jobban tudatában vagyunk egyházaink válságának és a hanyatlás számainak, annál inkább empirikus módszereket használunk a jobb megértéshez, és annál kevésbé gondoljuk újra teológiánkat!”* Diagnózisa így hangzik: Bár újabb és újabb próbálkozások történnek, az egyházakat lekötik a klímaválság, az antiszemitizmus, a migráció stb. kérdései, egyre többen foglalkoznak szociális problémákkal, a digitális kommunikáció tanulmányozásával, újabb és újabb „szolgáltatások” kitalálásával, megszűnik a legfontosabb: a teológiai reflexió! Azt mondja, hogy *„a fő probléma az, hogy »nagy kérdéseink« közepette megfeledkezünk Istenről!”* „Pragmatikus sodródásnak” nevezi az egyház kétségbeesett törekvéseit arra nézve, hogy egyáltalán túlélje ezt az időszakot, de ez a *„tagokra fókuszálás”* az *„Istentől való eltávolodást”* eredményezi.

Deeg azt is problémának látja, hogy sokhelyütt nincs meg a valamikori *„bibliai elkötelezettség”* még a lelkészek részéről sem. Szerinte sok szószékről *„elpárolgott a Biblia”*, azaz sok lelkész úgy gondolja, hogy *„úgyis tudja”,* hogy *„mit mond a Biblia”,* ezért azt nem olvassák folyamatosan. Ennek eredménye sokszor egy félresikerült, unalmas exegézis a szószéken, és így a Biblia megszűnik *„élő Igének”* maradni, elveszíti valódi erejét. Ehhez hozzájárul az is, hogy sok esetben a prédikátorok egy bizonyos *„prekonceptióval”* közelítenek a Bibliához, aminek az a következménye, hogy a Bibliában ehhez a *„sajátos dogmatikához”* keresnek igazoló textusokat, és *„nem engedik”,* hogy az isteni Kijelentés újból és újból *„meglepje”* őket. Nem csoda – folytatja Deeg –, ha így a szószékről *„felületes üzenetek”* hangzanak el, egy szubjektíven relevánsnak tartott üzenet veszi át az *„élő Ige”* helyét! Gondot jelent az is, hogy a prédikáció eltávolodott a bibliai textustól, vagy pusztán *„személyes vélemény”* vagy *„vallási élmény”* formájában jelenik meg, s a lelkészek sokszor rutinból, öncélúan prédikálnak, a prédikációk nem *„Isten felé”,* hanem a *„világ felé”* irányítják a figyelmet.

William Willimon az Egyesült Államokbeli állapotokról beszélve, azt mondja, hogy a legnagyobb probléma az, hogy nagyon komoly hangsúlyeltolódás történt, ugyanis a prédikációkban nagyon sokszor a teológia helyett az antropológia lett a domináns. Az *„Istenről szóló beszéd”* *„Istenről szerzett emberi tapasztalatról szóló beszéddé”* lett – mondja –, s emiatt az egyházban már alig lehet *„Jézus Krisztus tanítványairól”* beszélni, mert a tanítványok helyét átvette a *„mindennel törődő, társadalomilag érzékeny amerikaiak”* csoportja.

Baj az is – mondja –, hogy a prédikáló lelkészek sok esetben felhagytak az *„Istenről való beszéddel”,* és helyette a szószékeken *„a józan ész osztogatása”* történik.

Céllá vált a „hallgatók lecsendesítése” és a prédikációk „politikailag korrektté” tétele. Sajnos – állapítja meg – a lelkipásztorok az utóbbi években inkább „szervezeti vezetők”, „coachok” lettek, s már nem „Isten Igéjével birkózók”. Úgy látja, hogy a felvilágosodás és a modern individualizmus hatására háttérbe szorult a teológia, az „Istenről szóló beszéd”, helyette az emberi tudat, a tapasztalat és egy egyveleg pszichológia került előtérbe, s így a homiletika is mostanság már csak „morális tanácsadássá”, „kulturális kommentárrá” vált, és eltávolodott az eredeti hivatásától. Szerinte a homiletika nem hangsúlyozza eléggé, hogy a prédikálás nem pusztán emberi produkció vagy hatásgyakorlás, hanem sokkal inkább Isten cselekedete, aki az igehirdetés révén avatkozik be a hallgatók életébe.

Willimon nagy problémának tartja, hogy a Bibliát sokszor csak „illusztratív anekdoták” forrásává redukálják, és nem engedik, hogy Isten élő, az embert alapjaiban megváltoztató Igéjévé legyen. Willimon egyenesen „ateista homiletikának” nevezi az ilyet, ahol „Istenre nincs szükség” a prédikálás során.

Látható, hogy a két homiletikus diagnózisa megegyezik abban, hogy mindketjük szerint válság van a prédikálás, így a homiletika terén is. Mindketten azt állítják, hogy a protestáns prédikálás válsága a keresztény egyház válsága is egyben, ami a drasztikus létszámcsökkenésben és a prófétai él elvesztésében is megmutatkozik. Mindketten azt képviselik, hogy ez a válság még nem hozta el a megfelelő válaszlépéseket, sőt, az egyházak sokszor elhibázott stratégiákat alkalmaznak, ahol az emberi szükségletek, s a „világi sikermutatók”, azaz az antropológiai szempontok fontosabbak a teológiai kérdéseknél. Ezzel az a baj – állítják –, hogy felhígul az evangélium, és Isten pusztán „eszközzé” válik, és ez csak súlyosbítja a teológiai válságot. Nem lenne szabad feláldozni a teológiai mélységet, nem szabadna megfeledezni a prédikálás prófétai dimenziójáról, s az „önsegítő”, a „szervezeti növekedést” és az emberi szempontokat előnyben részesítő prédikálásnak teret engedve, tompítani a radikális igazságérzetet, és nem észrevenni az igazságtalanságot, mert ez csak meghosszabbítja az egyházak mélyrepülését.

4. VAN-E KIÚT A VÁLSÁGBÓL?

Természetes, hogy a megfelelő homiletikai diagnózis után, mindkét előadó megpróbál fölvezetni egy pozitív jövőképet, illetve megoldási javaslatokkal áll elő.

4.1. DEEG MEGOLDÁSI JAVASLATAI

Deeg egy „teológiai fordulatot” javasol, ahol az „olcsó teológizálás” helyett a releváns kérdések kerülnének előtérbe. Szerinte minden teológiai diskurzusban, így a homiletikaiban is, a legfőbb kérdés az kell hogy legyen, hogy: hol van Isten?

Szerinte vissza kell térni a gyökerekhez, oda, ahol az I. Világháború utáni válságban Karl Barth kérdése: „Igaz ez?” – „Is it true?”¹¹ lehetőséget teremtett arra, hogy az egyházak újragondolják, ismét megválaszolják azokat a kérdéseket, hogy vajon igaz-e mindaz, amiről a Biblia beszél, igaz-e, hogy van egy csodálatos történet Istentől és erről a világról, hogy Istennek terve van az egyházzal. Szerinte Barth ma is aktuális, és tanítását komolyan kell venni. Ennek alapfeltétele az, hogy a prédikációinkban nincs értelme sem annak, hogy csak a régi kliséket ismételtetjük Istentől, mint a konzervatív protestánsok, de annak sem, hogy egyszerűen „kihagyjuk” Istent a dolgainkból, mint ahogy némely liberális protestánsok teszik. Fontos lenne, hogy prédikációinkban ne beszéljünk úgy Istentől, mintha nem tudnánk, hogy sokak számára kérdéses az ő léte, de ugyanakkor Istent vissza kell helyezni a homiletika középpontjába, még egy erősen szekularizált környezetben is.

Deeg bevezet egy új fogalmat: „toward God”, azaz ’Isten felé (törekvés)’ – ez előadásának a címe is. Szerinte ez egy újfajta attitűd, ami a „fundamentalista Istentörklés” és a „liberális Isten-hígtás” között helyezkedik el. Ez egy olyan megközelítés, amiről így vall: „Azt hiszem, nem arról van szó, hogy mi mindig Isten ígétét hirdetjük, hanem inkább csak hogy Isten felé (fordulva) prédikálunk, mivel soha nem birtokoljuk őt, soha nem egyszerűen csak kommunikáljuk őt.” Ebben az „Isten felé törekvésben” az is benne foglaltatik, hogy a prédikálásnak egy dinamikus folyamatnak kell lennie, amely a keresésről szól, nem pedig a megtalált igazságok statikus kijelentéséről. Meggyőződése ugyanis, hogy Istent nem a statikus állapotában tapasztaljuk meg, hanem a jelenlét és hiány, a vágyakozás és a találkozás feszültségében. Ez egyébként nem Isten tagadása – mondja –, hanem annak megerősítése, hogy az isteni valóság meghaladja az emberi fogalmi rendszereket, és az „Isten felé” mozgás megszabadítja a prédikálást mind az exkluzivitás, mind a relativizálás béklyóitól, és így az ígéhirdetés inkább Istenre mutató és Isten felé törekvés lesz.

Deeg egyik előadásának már a címe is figyelemfelkeltő: *Rés az ernyőn*. Sajátos képi világgal próbálja érzékeltetni, hogy miben látja a kortárs prédikátorok feladatát. Rokonságot vél felfedezni saját és Gilles Deleuze francia filozófus gondolatai között. Ez utóbbi, a „rés az ernyőn” metaforával akarja érzékeltetni, hogy mi a kortárs művészek dolga. D.H. Lawrence-t idézi, aki szerint „az emberek felhúznak egy esernyőt, amely megvédi őket az esőtől, s alsó oldalára egy égboltot rajzolnak, és erre ráírják a konvenciókat és véleményeiket”.¹² De – teszi hozzá – nem mindenki ilyen! „A költők, a művészek rést vágnak az esernyőn. Átszakítják magát az égboltot, hogy engedjenek egy kis szabadon áramló káoszt, és így hirtelen fény jelenik meg a résen.” Az a gond – folytatja –, hogy „aztán jönnek az utánzók tömegei, akik javítgatják az esernyőt, majd jönnek a kibicék seregei, akik kommentjeikkel foltozzák be a rést”, s az égbolt

¹¹ Barth 1922. július 25-én tartotta ezt a híres beszédét. Nyomtatásban itt olvasható: Barth 1957, 97–135.

¹² Vö. Deleuze – Guattari 1994, 203–204.

eltűnik a szemek elől. „Én is az utánczók közé tartozom, azok közé, akik azonnal megjavítják az ernyőt, azok közé a kommentelők közé, akik véleményükkel befoltozzák a rést, és folytatják a hagyományos old school kommunikációjukat, [...] s ezt az utánczást ráadásul az evangélium kommunikálásának nevezzük.” Az a felismerése, hogy ő maga, és sajnos a legtöbb kortárs prédikátor ilyen. Pedig lehetnénk olyanok, mint a művészek – mondja –, akik „rést vágnak az ernyőn”, ráadásul a vallásos ember tudja, hogy már eleve van egy rés az ernyőn, hiszen az isteni kinyilatkoztatás megtörtént már. A mi feladatunk – mondja – csupán az, hogy „a résen keresztül szóljunk (prédikáljunk), Isten felé fordulva”.

Ebből következően, a prédikáló lelkészek szerepét abban látja, hogy a hagyományos értelmezéseken túl, „a résen túl” is látva, a mélyebb igazságokat is próbálják meg feltárni. Azt mondja, hogy túl kell lépni a biztonságos és kényelmes értelmezéseken, és foglalkozni kell az isteni kinyilatkoztatás sokszor kaotikus és kiszámíthatatlan természetével, mert sokszor csak ott érhető meg Isten Igéje.

Második előadásában Deeg a Biblia szószeréről való „elpárolgásának” alternatívájaként egy ún. „szentség-hermeneutikát” javasol, és ezeket erőteljes példákkal illusztrálja, mint amelyek a Biblia szüntelen újraolvasása révén új perspektívákat nyitnak a lelkészek előtt. Azt mondja, hogy az a gond, hogy a bibliai szöveget exegetáló lelkészek sokszor nem is tudatosítják, hogy mennyire a saját koruknak gyermekei, s így az exegézisük nem mindig objektív. Az is probléma, hogy sokan úgy gondolják, hogy nem is kell olvasni a Bibliát, mert „a szakemberek” majd „úgyis elmondják az üzenetet”. Pedig a bibliai szövegek ennél sokkal többet mondanak, mindig van bennük valami, ami meglepő, s ami szembesíti az embert Istennel. Ennek ellenére – folytatja eszmefuttatását – a prédikálás persze lehet unalmas, még annak ellenére is, hogy a Biblia rendkívül izgalmas. Azzal biztat, hogy „a Biblia újra meg újra felülírja előfeltételezéseinket és hitrendszerünket, mindig mond valami újat, és jobb, ha nekünk is lesz újabb és újabb mondanivalónk, amint újraolvassuk sorait”. Ehhez – teszi hozzá – „valószínűleg egy másfajta megközelítésre lenne szükség, amit én szentírási hermeneutikának nevezek”. Deeg felfogásában a Biblia egy ún. „harmadik tér”, ami lehetőséget biztosítana a párbeszédre a vallás világa és a szekuláris világ között, de ugyanúgy az egyházon belül, egyre inkább polarizálódó konzervatív, illetve liberális szemlélet között. Ahogy ő írja: „A Biblia a mi harmadik terünk. Gyógyír lehetne a szétszakítottságunkra, mert lehetőséget teremthet a másik fél meghallgatására.” Deeg hangsúlyozza, hogy a prédikációkat kontextualizálni kell, vagyis a bibliai szöveget a gyülekezet kortárs tapasztalataival kell összekapcsolni. Azt állítja, hogy ez a megközelítés segít a Biblia hozzáférhetőbbé és relevánsabbá tételében, elősegítve a Szentírással való mélyebb elköteleződést. A kontextualizálás folyamatot jelent, amely magában foglalja a Biblia olvasását és újraolvasását a jelenlegi események és személyes tapasztalatok fényében. Deeg hangsúlyozza a nyitottvégűség (befejezetlenség) fontosságát a prédikációkban, azt, hogy lehetőséget kell teremteni a hallgatónak arra, hogy továbbgondolja a prédikációkat, ők maguk

fejezzék be azokat, mégpedig úgy, hogy a prédikációkban foglaltakat gyakorlatba ültetik. Ebben a folyamatban szerint a prédikáló lelkész a tanú szerepét tölti be, aki Istenre mutat, és teret teremt a lelki növekedés és továbbgondolás számára.

Deeg másik javaslata az, hogy szorosabbra kellene fűzni a kapcsolatot az igehirdetés és a művészetek között. Két kortárs német művész, Christian Lehnert és Michael Triegel munkáján keresztül szemlélteti azt, hogy miként inspirálhatja a művészet a prédikálást.¹³ Lehnert költészete és Triegel festményei új módokat kínálnak a vallási témákkal való foglalkozásra, teret teremtve a reflexióra és a párbeszédre. Ők műveikben ötvözik a hagyományos és az innovatív elemeket. Leonard és Triegel új kontextusokban értelmezi a vallási hagyományokat, és új formákkal kísérleteznek. Deeg szerint ebből a homiletikának is tanulnia kellene, és azt javasolja, hogy az igehirdetés legyen hasonlóan élő és folyamatosan megújuló folyamat, amely nem fél az újításoktól, miközben tiszteletben tartja hagyományt. Ennek érdekében, a prédikáció nem lehet csupán a múlt üzenetének gépies ismétlése, hanem aktív, élő párbeszéd kell hogy legyen a bibliai szövegek és a jelen között. Ez a kontextualizáció, azaz a helyi és időbeli sajátosságok figyelembevétele, nélkülözhetetlen a hiteles és releváns igehirdetéshez. A nyitottság Isten felé, amely a prédikátor attitűdjének központi eleme, lehetővé teszi, hogy a szöveg értelmezése ne rögzüljön mereven, hanem folyamatosan alakuljon a Szentlélek vezetésével.

4.2. WILLIMON MEGOLDÁSI JAVASLATAI

Willimon előadásai erőteljesen bírálják az antropocentrikus prédikálást, amely a teológiát fokozatosan az emberi tapasztalatok és kulturális kontextusok irányába mozdította el, ami azért baj, mert ez a prédikálás a kereszténységet „önsegítő filozófiává” vagy „kulturális kommentárrá” redukálja. Willimon arra figyelmeztet, hogy a prédikálás nem csupán emberi szónoki teljesítmény, hanem általa Isten „használja” az emberi adottságokat és gyengeségeket egyaránt. Szerinte vissza kell térni a gyökerekhez, s ehhez Willimon a 451-es kalcedoni Krisztus-hitvallást idézi, amely tisztázta Jézus Krisztus valódi isteni és emberi természetét, „*két természetét, de egy személyben*”.¹⁴ Ő maga is Karl Barth-ra hivatkozva mondja, hogy a reformátorok számára ez az alapvető keret tette lehetővé az igaz beszédet Istenről, ugyanis a kalcedoni hitvallásban a prédikáció nem egyszerűen emberi beszéd, hanem benne Isten szólal meg. Ez a kettősség problémát jelent a prédikátorok számára – mondja –, akiknek el kell fogadniuk saját tökéletlenségüket, és így el kell fogadniuk a Szentlélek munkáját is. A prédikáció célja így Isten kijelentésének a továbbadása lesz, és nem az emberi üzenet kerül előtérbe.

¹³ Vö. Triegel – Lehnert 2019.

¹⁴ A kalcedoni hitvallásról lásd bővebben, Pásztori–Kupán 2010, 182–215.

Willimon a válságból kivezető út első lépéseként azt látja, hogy ismét komolyan kell venni a „*Deus Dixit*”, azaz az ’Isten szólt’ parancsot, ami szerint a lelkipásztornak az a feladata, hogy prédikáljon. Ez a legfőbb teológiai alap, s ennek az isteni parancsnak engedelmeskedve, a lelkészek leküzdhetik a „*prédikátori tehetlenség*” érzését, ami a „*nem érdemes*”, „*nincs értelme*” stb. állandóan felmerülő érzéseiből fakad. Azt mondja, hogy tudatosítani kell ismét, hogy Isten nem a prédikálás tárgya, hanem alanya, Ő az „*elsődleges prédikátor*”, aki megosztja verbális teremtményét a prédikátorokkal, és az Ő felszólítása nyomán felül lehet kerekedni az emberi korlátokon. Azt mondja, hogy Isten cselekvő erejének elismerése a prédikációban sokkal több az egyéni képességeknél, és ez a tudat segít a prédikátornak visszaszerezni prófétai szerepét is. „*A prédikálás nem emberi lehetőség, hanem isteni parancs*” – véli, s így a prédikátorok feladata az, hogy „*merjenek szólni*”!¹⁵ Azt mondja, hogy a prédikálás elhívás kérdése, s a prédikátor valójában egy „*felszentelt eszköz*”. A prédikálás feladata ugyanakkor bátorság kérdése is, a félelem nélküli kockázatvállalásé, s az abban való hit, hogy amikor a prédikátor szól, akkor Isten is szól a prédikációban. Ezzel elkerülhető, hogy a prédikátor csupán emberi szólamot adjon el, és ha elhiszük, hogy a prédikáció ereje Isten akaratában és jelenlétében gyökerezik, akkor nem értékeljük túl retorikai vagy szónoki képességeinket. Willimon szerint ugyanakkor azt is tudatosítani kell, hogy az isteni szó hatékony, átalakító erővel rendelkezik, de befejezése, beteljesítése a gyülekezet aktív válaszában valósul meg. Ehhez a prédikáláshoz kellő alázat, de ugyanakkor bátorság is kell: időnként félre kell állni, s engedni kell, hogy Isten szóljon, máskor hirdetni Isten kellemetlen, néhol metsző, elevenbe vágó igazságait is.

Willimon abban látja a jövőt, ha Isten kerül újra a prédikálás középpontjába, ha a lelkipásztorok ismét odahallgatnak az isteni parancsra, és prédikálni fognak, mégpedig annak az elfogadásával, hogy Isten maga az elsődleges prédikátor, de a verbális teremtmény ereje a prédikátorokon keresztül is megnyilvánul. Szerinte ismét tudatosítani kell, hogy Isten elsősorban Krisztuson keresztül nyilatkoztatta ki magát, de ugyanúgy az apostolokon, a prófétákon keresztül is, és ugyanúgy, a kortárs prédikátorokon keresztül is. A prédikáló lelkészeknek éppen ezért úgy kell közelíteniük a Bibliához, mint ami ma is élő tanúságtétel, „*Isten élő szavának csatornája*”, és így ezzel az attitűddel kell keresniük az isteni üzenetet. Ilyen értelemben Willimon azokban a prédikációkban látja a jövőt, ahol Isten szava találkozik az emberek életével, és a prédikáció bennük válasza talál. Egyszerre kell alázattal és vakmerőn prédikálni – alázattal azért, mert a prédikátor eszköz, bátran azért, mert „*Isten Igéje élő és ható, élesebb minden kétélű kardnál, mélyre hatol, az elme és a lélek, az ízületek és a velők szétválásáig, és megítéli a szív gondolatait és szándékait.*” (Zsid 4,12). Willimon azt mondja, hogy a hiteles igehirdetés sohasem lesz népszerű, de ez nem is baj, mert az igehirdetőknek is Jézus a példaképe, aki radikális prédikációkat,

¹⁵ Innen az előadás címe is: *Preachers Dare!*

beszédekét mondott. Szerinte a prédikációnak teológiailag megalapozott szembenézésnek kell lenni Isten ígéjével, amely mindig meg tudja változtatni az ember életét. A prédikáló lelkésznek az lesz a feladata, hogy engedjen teret az isteni üzeneteknek, hiszen megígértetett: „ilyen lesz az én ígém is, amely számból kijön: nem tér vissza hozzám üresen, hanem véghez viszi, amit akarok, eléri célját, amiért küldtem.” (Ézs 55,11) A lelkésznek azt is tudni kell, hogy a prédikáció nem ér véget a szószéken, hanem tovább él, és a gyülekezet életében teljesedik ki. A gyülekezetnek lesz a feladata „befejezni” a prédikációt azzal, hogy az evangéliumot megéli a mindennapi életben.

5. KÖVETKEZTETÉSEK

Láthatjuk, hogy mindkét előadó azt szorgalmazza, hogy vissza kell helyezni Istent a homiletika középpontjába. Deeg „Isten felé” mozgása egy folyamatos keresésben látja az Isten felé törekvést, Willimon „Deus Dixit” elve ezzel szemben Isten cselekedetét hangsúlyozza, aki a prédikátoron keresztül szól. Ez azért érzékelhető eltérést mutat a két teológiai felfogásban. Deeg sokkal inkább a metamodern felé hajlik, ahol a folyamatos úton levés és a többértelműség van jelen, míg Willimon Isten mindenek felett álló, radikális erejét hangsúlyozza. Mindkét megközelítés szembemegy az a válság egyik okával, az antropomorf szemlélettel, hiszen erőteljesen hangsúlyozzák, hogy a prédikálás alapvetően Isten cselekedete, nem pedig emberi teljesítmény vagy megértés kérdése.

Mindketten ugyanazt képviselik, amikor azt állítják, hogy a valódi prédikálás Isten cselekedete, és nem annyira emberi teljesítmény. Mindketten a biblikus prédikálást szorgalmazzák, mégpedig olyan értelemben, hogy a Bibliát nem önigazolásként, hanem állandó szembesítésként tanulmányozva, a prédikáló lelkészek nemcsak a kényelmes, hanem a kényelmetlen igazságokat is ki kell mondják. Mindketten úgy gondolják, hogy a prédikálás sikeressége nem azon múlik, hogy a hányan gratulálnak, hanem hogy a gyülekezet tagjai elkötelezett keresztényi élettel „fejezik-e be” a szószéki beszédet a hétköznapiokban.

Mindketten biztos teológiai alapokon állnak, bár nem ugyanazt vallják. Deeg metamodern megközelítése az „Isten felé mozgást” és a Bibliát, mint a kultúrák közötti párbeszéd „harmadik terét” állítja követendő modellnek, Willimon radikálisabb, az isteni parancsnak feltétel nélkül engedelmeskedő prédikátort és a Bibliát mint „Isten tanúságtételének” az időnként fájdalmas szembesítéseket is tartalmazó dokumentumát állítja elének.

Mindkettőjük felfogása az, hogy úgy lesz jövő, ha a keresztény egyház túllep a túlélési stratégiákon, és a hit kérdéseit, a teológiát komolyan veszi, és kardinalis kérdésekkel kezd el foglalkozni. Teológiai víziójuk a prédikáció isteni eredetű erejének a visszaszerzése, a Szentlélek erejének a tudatosítása, és a prófétai

küldetés komolyan vétele. Úgy gondolják, hogy a prédikálás teológiai és gyakorlati dimenzióinak megértése kulcsfontosságú a keresztény egyház megújulásához, és így radikális visszatérést sürgetnek Istenhez, mint a prédikáció középpontjához és cselekvőjéhez. Az antropocentrizmus veszélyei miatt a homiletikának vissza kell térnie a teocentrikus, Krisztus-központú megközelítéshez, és azt is tudatosítani kell, hogy a prédikálás a kockázatvállalás és a prófétai vakmerőség terepe, amely társadalmi konvenciókat, a megszokott kényelmet és emberi elvárásokat is képes megkérdőjelezni. Mindketten úgy gondolják, hogy egy prédikáció ereje nem annyira a szószerűen, hanem a gyülekezet életre szóló, transzformatív válaszában teljeseedik ki, s végső eredménye a hívők missziós elköteleződése lesz. Mindkettő javára írandó a kellő teológiai mélység és reflexivitás, az erőteljes képek, újszerű metaforák használata. Mindkét előadó egy erőteljes Isten cselekvésében gyökerező alternatívát kínál, s az amerikai és német kontextus megjelenítésével az akkori hallgatóság, de a mi kontextusunkat is szélesebb perspektívába helyezik.

Természetesen, mondanivalójuk kellő kritikával is illethető. Például Deeg metaforái eléggé elvontak, azok csak többszöri meghallgatás után érthetők meg, főleg úgy, hogy a németajkúként beszél egy olykor nehézkesen érthető angolt. Szintén Deeg gyakorlati útmutatásai elég szűkszavúak, például a közös bibliaolvasás ajánlata eléggé tág, nem győz meg. Willimonnál szembeütnő, hogy túlsúlyban van a kritika – hallgatása közben fennáll az intellektuális elitizmus érzete. Az a hangsúlyos tanítás, hogy „Isten a cselekvő”, „Krisztus prédikál”, és a lelkész feladata, hogy „félreálljon az útból”, könnyen félreértelmezhető – ennek a gondolatnak sem ártott volna konkrétabb kifejtés, illetve a teljes willimoni gondolatvilágnak a gyakorlati útmutatása is sokat segített volna a megértésben.

Ennek ellenére, a két homiletikus tanítása értékes, érdemes őket hallgatni és tanulmányozni, mert általa saját homiletikai útkeresésünkben is eligazítást nyerhetünk. Nem követni kell őket, hanem tanításaikat saját kontextusunkban teológiai mérlegre helyezni. S erősödni az ilyen tanítások által: *„Egyházaink válsághelyzetét hiába próbáljuk empirikus/pragmatikus megoldásokkal kezelni! Sokkal inkább teológiai reflexióra lenne szükség, Isten kilétére és az evangélium valódi tartalmára vonatkozó mélyebb teológiai kérdések feszegetésére!”* Illetve: *„Amikor Isten szól, nincs olyan gyenge vagy tökéletlen szó, amely ne hordozná az Ő erejét és kegyelmét. A mi hivatásunk, hogy ezt a szót továbbadjuk, kockázattal és felelősséggel, de Isten ajándékeként és megerősítésével.”*

IRODALOMJEGYZÉK / REFERENCE LIST

- Barth, Karl. 1957. The Need and Promise of Christian Preaching. In *The Word of God and the Word of Man*, pp. 97–135. New York: Harper.
- Deeg, Alexander. 2023. Messianic Humor and the Slit in the Umbrella: A Fundamental Homiletical Reflection. Beecher Lectures, Yale Divinity School.
- Deeg, Alexander. 2023. Turn It and Turn It. Or: God in, with, and Under the Words of the Bible: A Sacramental Hermeneutics Beyond Fundamentalism and Liberalism. Beecher Lectures, Yale Divinity School.
- Deeg, Alexander. 2023. Open-Ended, Longing. Homiletical Rhetorics in Metamodern Times. Beecher Lectures, Yale Divinity School.
- Deleuze, Gilles, és Félix Guattari. 1994. *What Is Philosophy?* pp. 203–204. New York: Columbia University Press.
- Pásztori-Kupán, István. 2010. *Mindnyájan egybehangzóan tanítjuk. Az ógyház dogmatörténete.* Kolozsvár: Napoca Star.
- Triegel, Michael, és Christian Lehnert. 2019. *Gebete der Menschheit.* Insel Verlag.
- Willimon, Will. 2021. Preachers Dare. Preaching: An Impossible Possibility. Beecher Lectures, Yale Divinity School.
- Willimon, Will. 2021. Preachers Dare. Preaching: God Getting What God Wants. Beecher Lectures, Yale Divinity School.
- Willimon, Will. 2021. Preachers Dare. Preaching: The One True Preacher. Beecher Lectures, Yale Divinity School.